

**TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA GRAFIK
ORGANAYZERLARDAN FOYDALANISH MAQSADI, MAZMUNI,
METOD VA VOSITALARI**

Mamatova Zilolaxon Xabibulloxonovna

*Farg'ona davlat universiteti dotsenti,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

E-mail: mamatova.zilolakhon@gmail.com

Mamirjonova Fotimaxon Tavakkaljon qizi

*Farg'ona Davlat Universiteti
Amaliy matematika yo'nalishi 4-kurs*

22-11-guruh talabasi

E-mail: komilovafotimaxon@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqola ta'lim samaradorligini oshirishda grafik organayzerlardan foydalanishning maqsadi, mazmuni va vositalarini ko'rib chiqadi. Grafik organayzerlar o'quv jarayonida o'quvchilarning ma'lumotlarni anglash va o'zlashtirish qobiliyatini kuchaytirishga yordam beruvchi vizual vositalar sifatida taqdim etilgan. Maqolada grafik organayzerlarning turlari, ta'lim mazmuniga ta'siri va ularning amaliyotda qo'llanish misollari keltiriladi. Shuningdek, grafik organayzerlarning ta'lim jarayonida qanday afzalliklari borligi va o'qitish samaradorligini oshirishda ularning rolini muhokama qiladi.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются цель, содержание и средства использования графических органайзеров для повышения эффективности обучения. Графические органайзеры представлены как наглядные инструменты, помогающие учащимся понимать и усваивать информацию в учебном процессе. В статье представлены виды графических органайзеров, их влияние на содержание обучения и примеры их практического использования. Также рассматриваются преимущества*

графических органайзеров в учебном процессе и их роль в повышении эффективности обучения.

Abstract: *This article examines the purpose, content, and means of using graphic organizers to improve educational effectiveness. Graphic organizers are presented as visual tools that help students to understand and absorb information in the educational process. The article presents the types of graphic organizers, their impact on educational content, and examples of their practical use. It also discusses the advantages of graphic organizers in the educational process and their role in increasing the effectiveness of teaching.*

Kalit soʻzlar: *taʼlim samaradorligi, grafik organayzerlar, oʻquv jarayoni, vizual vositalar, mantiqiy fikrlash, tashkiliy metodlar, oʻquvchilarning oʻzlashtirishi, mavzularni tizimlashtirish, fikr almashinuvi, interaktiv taqdimotlar .*

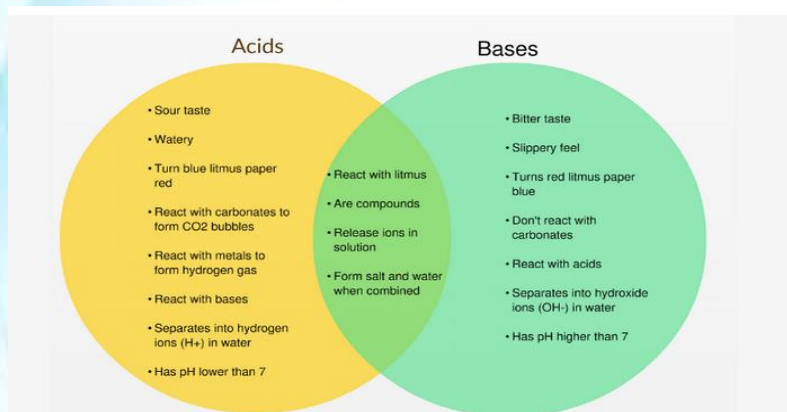
Ключевые слова: *эффективность обучения, графические органайзеры, учебный процесс, изобразительные средства, логическое мышление, организационные методы, мастерство учащихся, систематизация тем, обмен идеями, интерактивные презентации.*

Key words: *educational efficiency, graphic organizers, educational process, visual means, logical thinking, organizational methods, students' mastery, systematization of topics, exchange of ideas, interactive presentations.*

Kirish

Taʼlim samaradorligi oʻquv jarayonining muhim jihati boʻlib, u oʻquvchilarning bilim olish qobiliyatini, ularni faolligini va taʼlim natijalarini belgilaydi. Zamonaviy taʼlimda samaradorlikni oshirishning bir necha yoʻllari mavjud. Grafik organayzerlar taʼlim jarayonida oʻquvchilarning maʼlumotlarni anglashini va ularga ishlov berish qobiliyatini kuchaytirishga yordam beradigan vizual vositalardir. Ushbu maqolada grafik organayzerlarning maqsadi, mazmuni va taʼlim jarayonidagi oʻrni koʻrib chiqiladi. Grafik organayzer — bu maʼlumotlarni vizual koʻrinishda taqdim etishga imkon beradigan vositalar boʻlib, ular oʻquvchilarga muayyan mavzuni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Grafik organayzerlar turli koʻrinishlarga ega: -klaster - mavzuni yoki gʻoyani markazga

qo'yib, unga bog'liq tushunchalarni qamraydi; -Venn diagrammasi - ikki yoki undan ortiq g'oyalar orasidagi o'xshashlik va ulardagi farqlarni ko'rsatish berish muammolarini hal qilish uchun qo'llaniladi. -jadval - ma'lumotlarni tartibga solish va solishtirish uchun ishlatiladi. -miya hujumi xaritasi - g'oyalarni bog'lash va ulardan yangi g'oyalar chiqarish uchun yaratiladi. Grafik organayzerlar nafaqat o'rganish, balki o'quvchilar bilimini baholash uchun ham muhim vositadir. Ular orqali o'quvchilarning mavzuni qay darajada tushunganini kuzatish osonlashadi. Masalan: - tugallanmagan diagrammalar yordamida o'quvchidan kerakli qismlarni to'ldirish talab qilinadi. - Venn diagrammalari orqali o'quvchilar tushunchalarni solishtirib, o'z bilimlarini namoyish etadi.

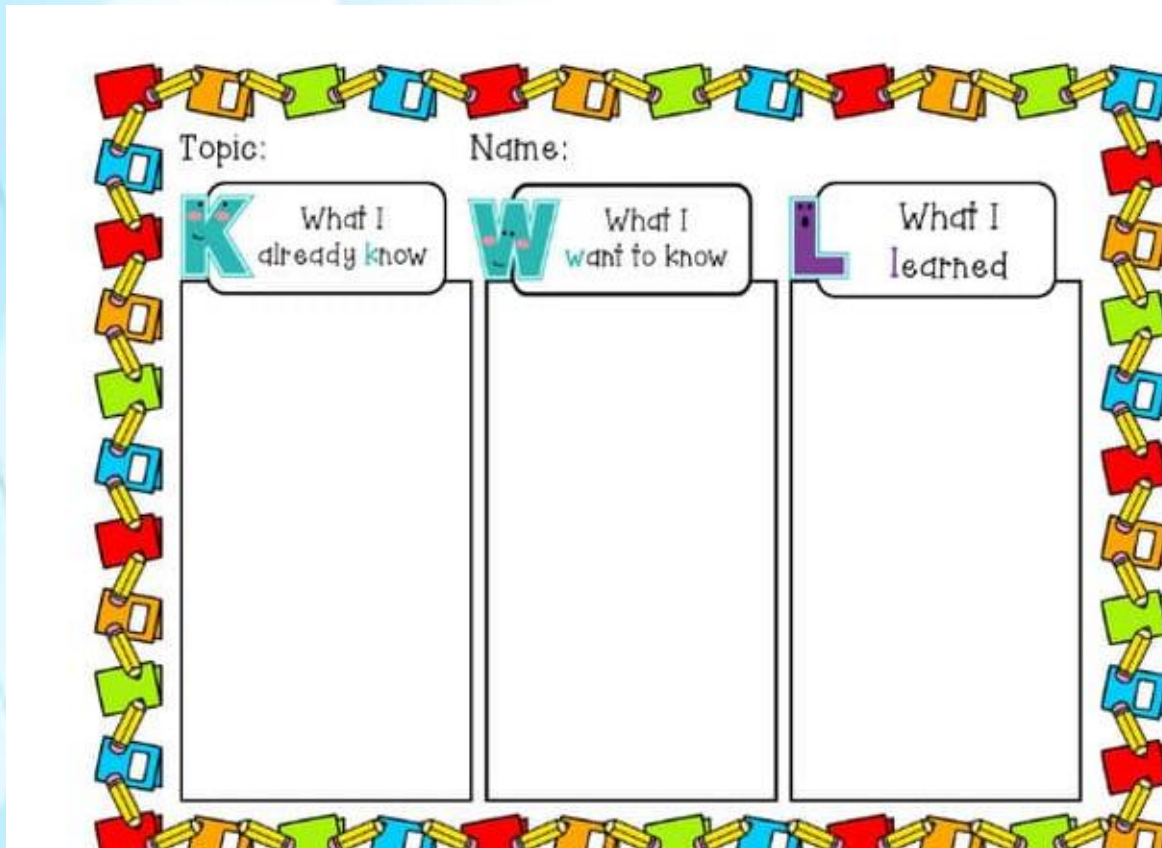

Jadvallar orqali tahliliy fikrlash va muhim ma'lumotlarni aniqlash ko'nikmalari rivojlanadi. zBunday vositalar ta'lim jarayoniga reflektiv yondashuvni ham olib kiradi, ya'ni o'quvchilar o'z bilim darajalarini o'zlari baholash imkoniga ega bo'ladi.

KWL diagrammasi

Yana bir yaxshi ko'rgan vizual tashkilotchi, ayniqsa, boshlang'ich maktabda **KWL diagrammasi**. Ushbu vizual o'quv vositasida uchta savol berilgan, ularning har biri o'z ustunida. Birinchidan, "Men allaqachon bilgan narsam". Ikkinchidan, "Men nimani bilishni xohlayman", "Men nimani o'rgandim". Ushbu tashkilotchi oldindan mavjud ma'lumotlarni faollashtirishga yordam beradi. Fikrni tushunishdan oldin ham, keyin ham ushbu organizator ishlatiladi. Talabalar o'rganishdan oldin mavzu bo'yicha "nimalarni bilishni xohlaydilar" va "nimalarni biladilar" ro'yxatini tuzadilar. Keyin talabalar fikrni tushunganlaridan so'ng, jadvalning uchinchi ustuniga "o'rganganlarini" yozadilar. Ushbu uch bosqichli

protsedura talabalarga maqsadli tuyg'u berish va mavzuga qiziqishlarini oshirish uchun mo'jizalar yaratadi.

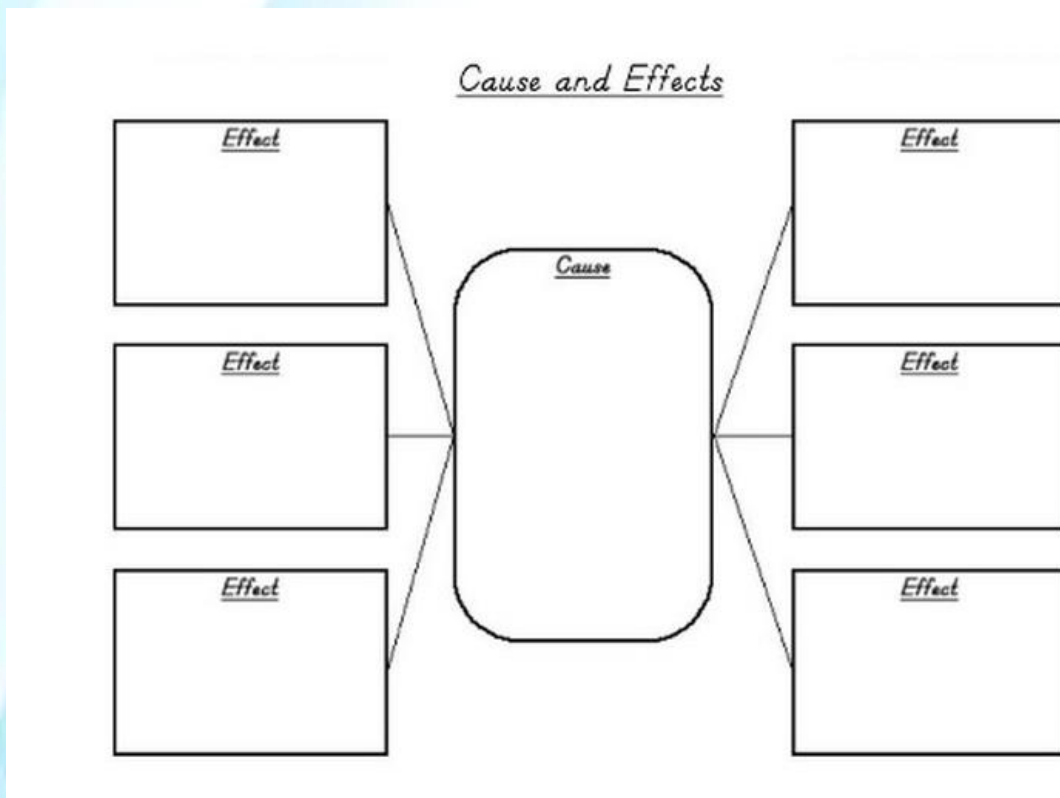

Topic: _____ Name: _____

K What I already know	W What I want to know	L What I learned

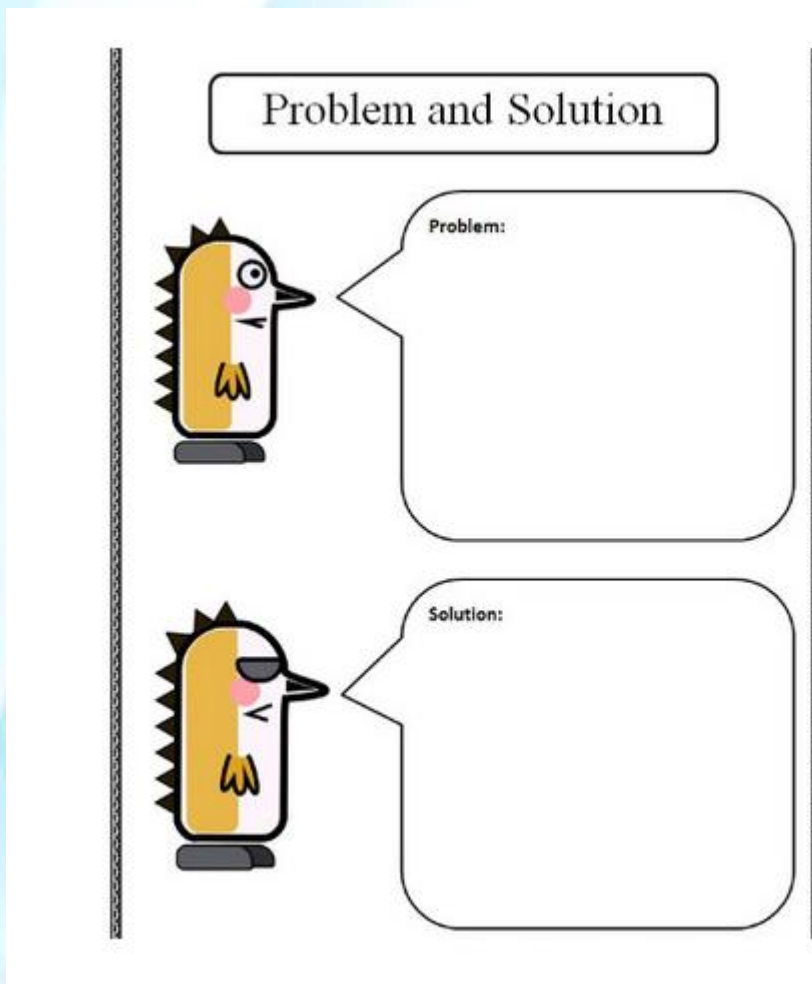
Sabab va natija grafik organayzer

Ajoyib vositalardan biri sabab va ta'sir grafik organizatoridir. Bu o'quvchilarga murakkab fikrlar va ma'lumotlarni tartibga solish va aniqlashtirishga yordam beradi. Bu usul har qanday hodisaning sabablari va oqibatlarini aniqlash imkonini beradi. Bu qancha tushunchalar yoki hodisalar bir-biri bilan bog'liqligini ko'rsatadi. O'qituvchilar ushbu manbadan talabalarga sabab va ta'sir yozishni tushunishda yordam berish uchun foydalanadilar. Bu tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Taqdimotlarni yaratish ushbu grafik tashkilotchilarga ham foyda keltirishi mumkin. U turli holatlar yoki faoliyat natijalarini tushuntirish uchun ishlatilishi mumkin. Sabab-oqibat grafik organizatori ma'lumotlarni tartibga solishga yordam beradi. Har qanday muammo yoki hodisaning kelib chiqishi va oqibatlarini o'rganish yaxshidir. Hodisalar ketma-ketligi uchun o'qish parchasining asosiy sabablari va oqibatlarini ushbu grafik organizatorlar yordamida tasvirlash mumkin. Siz tekshirmoqchi bo'lgan narsangizga qarab, ushbu grafik organizatorlarni yaratish uchun turli diagrammalardan foydalanishingiz mumkin.

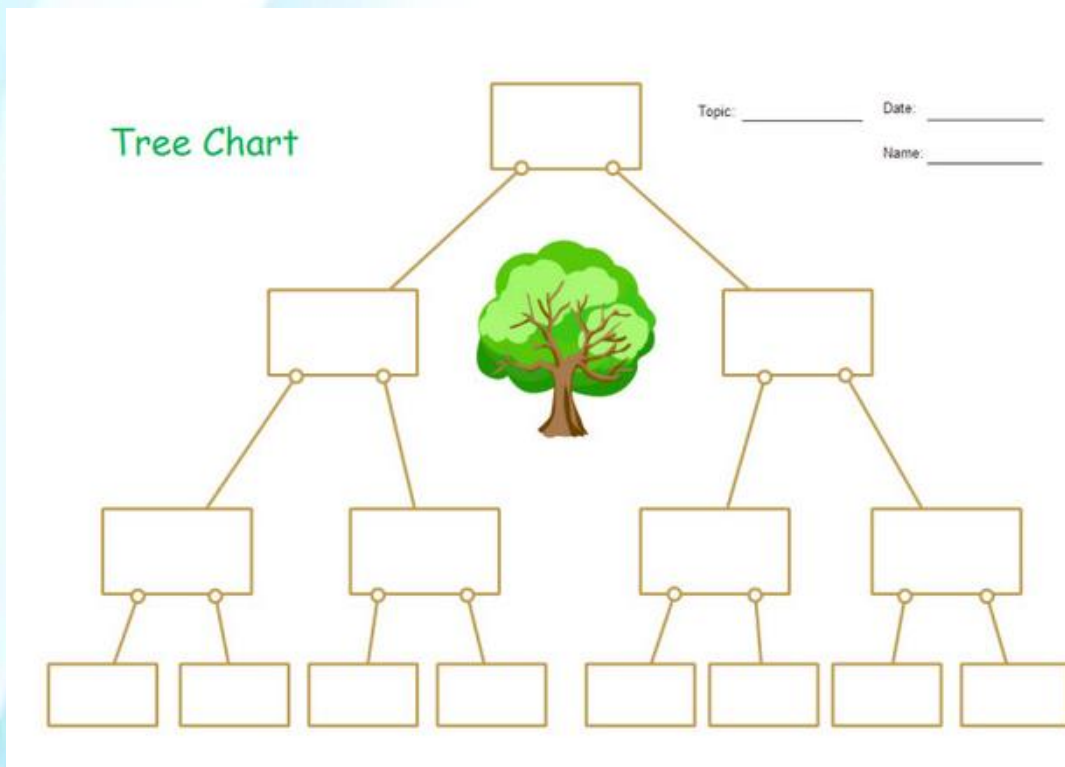
Muammo va yechim grafik organayzer

Muammo va yechim grafik organizatori muammoni hal qilish jarayoni uchun yaxshi. Diagramma boshlang'ich qismida muammolarni yozishni o'z ichiga oladi. Quyidagi yozuv ushbu muammoning mumkin bo'lgan echimi bo'ladi. Ushbu turdagi grafik organizator yordamida odam kerakli ma'lumotlarni kerakli shaklga joylashtirishi oson bo'ladi. Bundan tashqari, ushbu muammo va yechim grafik organizatori qo'llanma bo'lib xizmat qiladi. Sizda nima qilish kerakligi va muammolarni qanday hal qilish kerakligi ro'yxati bo'lishi mumkin. Shuningdek, u odamlarga tez orada qanday muammolar paydo bo'lishiga tayyor bo'lishga yordam beradi.

Daraxt jadvali

Eng yaxshi grafik tashkilotchilardan biri bu a [Daraxt jadvali](#) ma'lumotlarni tartibga solish va tasniflashda. U haqiqiy daraxtga o'xshaydi; ba'zi foydalanuvchilar hatto uni oila daraxti bilan bog'lashadi. Daraxt jadvallari har bir sohada, xususan, ta'limda yordam berishi mumkin. Maktab sharoitida ular tushunchalarni tasniflashda yordam berishi mumkin. Eng yaxshi misollar hayvonlar oilalari yoki jumlarlar turlari. Yuqori qism - asosiy mavzu yoki sarlavha. Keyin, quyida pastki mavzular yoki saralashlar mavjud. Kichik mavzular ostida u tegishli ma'lumotlarni o'z ichiga oladi va ro'yxatni shakllantiradi.

Grafik organayzerlardan foydalanish ta'limda bir qator ijobiy samaralar keltirib chiqaradi: 1. Tushunishni chuqurlashtirish: O'quvchilar mavzularni vizual ko'rinishda ko'rib, tushunchalar o'rtasidagi aloqalarni tezroq anglaydilar. Bu, ayniqsa, murakkab mavzularni yengillashtirishda katta foyda keltiradi. 2. O'zlashtirishni kuchaytirish: Vizual vositalar orqali olingan bilimlar yaxshi yodda qoladi, bu esa ta'lim samaradorligini oshiradi va o'quvchilar o'zlashtirgan ma'lumotlarini mustahkamlaydi. 3. Mustaqil va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish: Grafik organayzerlar o'quvchilarning mustaqil ravishda axborotni tahlil qilish va muammoli vaziyatlarda ijodiy yondashuv ko'nikmalarini shakllantiradi. 4. Faollik va qiziqishni oshirish: O'quvchilar o'quv jarayonida faol ishtirok etadi va mavzuni o'rganishga ko'proq qiziqish bildiradilar. Guruhiiy ishlarda grafik organayzerlar yordamida o'quvchilar muloqot va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantiradi. 5. Ta'lim natijalarini yaxshilash: O'qituvchilar o'quvchilarning bilim darajasini aniq baholash imkoniga ega bo'ladi, chunki grafik organayzerlar orqali olingan natijalar o'quvchilarning mavzuni qanday tushunganini ochiq ko'rsatadi. Grafik organayzerlardan foydalanish ta'lim jarayonida samaradorlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ular o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga va o'rganishni qulaylashtirishga xizmat qiladi. Taklif sifatida, ta'lim muassasalari

grafik organayzerlarni kengroq joriy etish va o'qituvchilarni ushbu vositalardan samarali foydalanishga o'rgatishni ko'zda tutishlari lozim. Buning uchun har bir pedagogda yoki dars o'tish uchun mas'ul shaxsda mazkur grafik organayzerlardan foydalanish bo'yicha kerakli malaka va tajribalar mavjud bo'lishi lozim. Chunki grafik organayzerlar ko'rinish jihatdan qiziqarli hamda e'tiborni jalb qiladigan bo'lib, dars davomidagi zerikish yoki charchoqni oldini oladi. Hammaga ma'lumki yuqori sinf o'quvchilari uchun 5 soat yoki 6 soat darslar bir un uchun norma sifatida belgilangan va bunda matematika yoki geometriya darslari ko'p hollarda oxirgi soatlarga qo'yilmaydi hamda birinchi soatdan uchinchi soatgacha qoyilishi tavsiya etiladi. Aks holda oxirgi soatlarga qo'yilgan matematika darslari o'quvchilarda charchoq hisini keltirib chiqaradi. Ammo birinchi soatdagi darslar ham ko'p hollarda maktab o'quvchilari uchun keyingi fanlarni o'zlashtirishda qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Shuning uchun dars jarayonida grafik organayzerlardan darsning bir qismi sifatida foydalanish maqsadga muvofiq ko'riladi. Chunki ular qiziqarli bo'lib, bunda o'quvchi ikki taraflama darsni ijobiy deb qaraydi hamda har tomonlama rivojlanish uchun o'ziga qulay sharoit topa oladi. Murakablik darajasi yuqori bo'lgan mavzularni ham mazkur ishlanmalar orqali osonlik bilan tushuntira olish mumkin. Bunday darsda o'quvchilarning diqqat e'tibori tez dasga jalb qilinadi hamda o'quvchilarning darsdagi ishtirokining falligiga erilshiladi. Grafik organayzerlarni ta'limda joriy etishning istiqbollari salmoqli natijalarga olib kelishi mumkin. Ya'ni bunda o'quvchilar dars jarayonini an'anaviy dars jarayonlariga nisbatan yaxshiroq tushunadi hamda qiziqarliroq vaqt o'tkazadi. Umumiy qilib aytganda, grafik organayzerlardan foydalanib, dars jarayoning mazmunini, sifatini yoki hozirgi zamon talabiga mos yo mos emasligini, ommalashtirish uchun yaroqli yoki yaroqli emasligini belgilash mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, matematika va informatika fanlarini o'qitishda grafik organayzerlardan foydalanish ta'lim samaradorligini oshiruvchi eng muhim metodik yondashuvlardan biridir. U o'quvchilarga murakkab mavzularni osonroq o'zlashtirish, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish, mustaqil tahlil qilish va o'z fikrini

aniq ifodalash imkonini beradi. Zamonaviy raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilgan grafik organayzerlar o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlaydi, dars jarayonini ijodiy, samarali va natijaga yo'naltirilgan holga keltiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qodirov, O. M. (2020). Pedagogik texnologiyalar va ta'limda interfaol metodlar. Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
2. Sultonov, R. A., & Sharipov, A. N. (2018). Ta'lim texnologiyalari va loyihaviy o'qitish metodlari. Toshkent: TDPU nashriyoti.
3. Turaev, J. (2019). Ta'limda zamonaviy yondashuvlar. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Rasulova, Z. (2021). Ta'lim jarayonida texnologik yondashuv. Toshkent: Universitet nashriyoti.
5. Abdullaeva, G. (2017). Innovatsion pedagogik texnologiyalar. Toshkent: TDPU nashriyoti.
6. Hasanov, M. (2020). Raqamli texnologiyalar ta'limda. Toshkent: Fan nashriyoti.